

Speciální dokumenty

bibliografický popis podle RDA (úvod)

Ludmila Benešová

březen 2015

Osnova

- Typologie dokumentů (dříve OODD)
- Rozsah a speciální dokumenty (dříve SODD)
- Prameny popisu v RDA

Kartografické dokumenty

Elektronické zdroje

Hudebniny

Zvukové záznamy

Videozáznamy

samostatné prezentace viz:

<http://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/rda>

Typologie dokumentů

podle AACR2R → obecné označení druhu dokumentu
(MARC 21/pole 245\$h)

- tištěný text
- rukopis
- hudebnina
- zvukový záznam
- videozáznam
- film
- grafika
- kartografický dokument
- elektronický zdroj
- objekt
- mikrodokument
- hmatové písmo
- smíšený dokument

Typologie dokumentů podle RDA

typ obsahu (MARC 21/pole 336)

typ média (MARC 21/pole 337)

typ nosiče (MARC 21/pole 338)

- kategorizace RDA nahrazující OODD
- typ obsahu – souvislost s návěštím LDR/06 (Typ záznamu)
- jemnější členění

Typ obsahu – MARC 21/pole 336

pole 336 – **povinné pro MZ**

\$a Typ obsahu – termín

\$b Typ obsahu – kód

\$2 Zdroj (vždy hodnota **rdacontent**)

= řízený slovník (anglické termíny) a jim odpovídající kódy
(správce řízeného slovníku a kódovníku: Library of Congress)

česká katalogizační praxe

anglické termíny z řízeného slovníku LC – **překlad do češtiny**

české termíny → zápis do podpole 336\$a

RDA – Typ obsahu

- základní **forma komunikace**, v níž je obsah vyjádřen, a lidský smysl, jehož prostřednictvím má být obsah vnímán
- atributy entit Dílo a Vyjádření

MARC 21, pole 336

RDA, sekce 2, pravidlo 6.9

celkem 23 specifikovaných kategorií

viz <http://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/typ-obsahu-pole336-1>

RDA termíny		MARC kódy 336\$b	MARC LDR/06
anglicky	česky (336\$a)		
cartographic dataset	kartografický datový soubor	crd	e
cartographic image	kartografický obraz	cri	e nebo f
cartographic moving image	kartografický pohyblivý obraz	crm	e
cartographic tactile image	kartografický taktilní obraz	crt	e nebo f
cartographic tactile three-dimensional form	kartografická taktilní trojrozměrná forma	crn	e
cartographic three-dimensional form	kartografická trojrozměrná forma	crf	e
computer dataset	počítačový datový soubor	cod	m
computer program	počítačový program	cop	m
notated movement	zápis pohybu	ntv	a nebo t
notated music	zápis hudby	ntm	c nebo d
performed music	hraná hudba	prm	j
sounds	zvuky	snd	i

RDA termíny		MARC kódy 336\$b	MARC LDR/06
anglicky	česky (336\$a)		
spoken word	mluvené slovo	spw	i
still image	statický obraz	sti	k nebo g
tactile image	taktilní obraz	tci	k
tactile notated music	taktilní zápis hudby	tcm	c nebo d
tactile notated movement	taktilní zápis pohybu	tcn	a nebo t
tactile text	taktilní text	tct	a nebo t
tactile three-dimensional form	taktilní trojrozměrná forma	tcf	r
text	text	txt	a nebo t
three-dimensional form	trojrozměrná forma	tdf	r
three-dimensional moving image	trojrozměrný pohyblivý obraz	tdm	g
two-dimensional moving image	dvojrozměrný pohyblivý obraz	tdi	g
other	jiný	xxx	o nebo p
unspecified	nespecifikován	zzz	

text

obsah

- forma vyjádření → zápis jazyka
→ určeno pro vnímání **zrakem**

návěští LDR/06 = **a** nebo **t**

Příklad: textové zdroje – knihy, časopisy atd.
(tištěné, rukopisné, online, na CD-ROM,
na mikrofiši)

**ZRUŠENO → 245\$h[rukopis]
[elektronický zdroj]
[mikrodokument]**

taktilní text

obsah

- forma vyjádření → zápis jazyka
→ určeno pro vnímání **hmatem**

návěští LDR/06 = **a** nebo **t**

Příklad: textové zdroje v Braille nebo v jiném znakovém systému pro hmatové vnímání osob se zrakovým postižením
(bez média)

ZRUŠENO → 245\$h[hmatové písmo]

zápis pohybu

obsah

- forma vyjádření → zápis pohybu
→ určeno pro vnímání **zrakem**

návěští LDR/06 = **a** nebo **t**

Příklad: choreografické zápisy, taneční notace...
(tištěné, rukopisné, online, na CD-ROM,
na mikrofiši)

**ZRUŠENO → 245\$h[rukopis]
[elektronický zdroj]
[mikrodokument]**

taktilní zápis pohybu

obsah

- forma vyjádření → zápis pohybu
→ určeno pro vnímání **hmatem**

návěští LDR/06 = **a** nebo **t**

Příklad: pohybová notace v Braille nebo v jiném znakovém systému pro hmatové vnímání osob se zrakovým postižením
(bez média)

ZRUŠENO → 245\$h[hmatové písmo]

zápis hudby

obsah

- forma vyjádření → hudební notace
→ určeno pro vnímání **zrakem**

návěští LDR/06 = **c** nebo **d**

Příklad: partitury, hlasy, zpěvníky atd.
(tištěné, rukopisné, online, na CD-ROM,
na mikrofiši)

**ZRUŠENO → 245\$h[hudebnina]
[rukopis]
[elektronický zdroj]
[mikrodokument]**

taktilní zápis hudby

obsah

- forma vyjádření → hudební notace
→ určeno pro vnímání **hmatem**

návěští LDR/06 = **c** nebo **d**

Příklad: partitury, hlasy atd. v Braille nebo v jiném znakovém systému pro hmatové vnímání osob se zrakovým postižením
(bez média)

ZRUŠENO → 245\$h[hmatové písmo]

hraná hudba

obsah

- vyjádřený hudbou ve zvukové podobě
→ určeno pro vnímání **sluchem**

návěští LDR/06 = j

Příklad: hudební zvukové nahrávky, hudba generovaná počítačem
(na CD, na audiokazetě, na DVD-ROM, online)

ZRUŠENO → 245\$h[zvukový záznam]
[elektronický zdroj]

mluvené slovo

obsah

- vyjádřený jazykem ve zvukové podobě
→ určeno pro vnímání **sluchem**

návěští LDR/06 = i

Příklad: zvukové knihy, nahrané rozhovory, řeč generovaná počítačem
(na CD, na audiokazetě, na DVD-ROM, online)

ZRUŠENO → 245\$h[zvukový záznam]
[elektronický zdroj]

zvuky

obsah

- jiný než hudba nebo jazyk ve zvukové podobě
→ určeno pro vnímání **sluchem**

návěští LDR/06 = i

Příklad: přírodní zvuky (např. ptačí zpěv), uměle vytvořené zvuky, ruchy, zvukové efekty atd.
(na CD, na audiokazetě, na DVD-ROM, online)

ZRUŠENO → 245\$h[zvukový záznam]
[elektronický zdroj]

statický obraz

obsah

- forma vyjádření → čáry, obrysy a tvary, stínování atd.
→ určeno pro vnímání **zrakem**
- nepohyblivý obraz, dvojrozměrný

návěští LDR/06 = **k** nebo **g**

Příklad: obrazy, pohlednice, plakáty, učební karty atd.
(tištěné, na DVD-ROM, na mikrofilmu) nebo
diafilmy, průsvitky, diapozitivy

ZRUŠENO → 245\$h[grafika]
[elektronický zdroj]
[mikrodokument]

taktilní obraz

obsah

- forma vyjádření → čáry, obrysy a tvary, stínování atd.
→ určeno pro vnímání **hmatem**
- nepohyblivý obraz, dvojrozměrný

návěští LDR/06 = k

Příklad: zdroje přizpůsobené pro hmatové vnímání osob se zrakovým postižením
(bez média)

ZRUŠENO → 245\$h[hmatové písmo]

dvojrozměrný pohyblivý obraz

obsah

- forma vyjádření → obrazy určené pro vnímání pohybu
→ 2D

návěští LDR/06 = g

Příklad: hrané nebo animované filmy, záznamy představení, koncertů atd., videohry mohou (ale nemusí) být doprovázené zvukem (na videokazetě, na filmu, na DVD, na internetu)

ZRUŠENO → 245\$h[videozáznam]
[film]
[elektronický zdroj]

trojrozměrný pohyblivý obraz

obsah

- forma vyjádření → obrazy určené pro vnímání pohybu
→ 3D

návěští LDR/06 = g

Příklad: 3D filmy (hrané nebo animované), 3D videohry mohou (ale nemusí) být doprovázené zvukem (na filmu, na DVD, na internetu)

ZRUŠENO → 245\$h[film]
[videozáznam]
[elektronický zdroj]

trojrozměrná forma

obsah

- forma vyjádření → prostorová – tři rozměry
→ určeno pro vnímání **zrakem**

návěští LDR/06 = r

Příklad: sochy, modely, přírodní objekty, hry, skládačky,
hračky, hologramy, mikroskopické diapozitivy atd.

ZRUŠENO → 245\$h[objekt]
[grafika]

taktilní trojrozměrná forma

obsah

- forma vyjádření → prostorová – tři rozměry
→ určeno pro vnímání **hmatem**

návěští LDR/06 = r

Příklad: trojrozměrné předměty nebo přírodní objekty
přizpůsobené pro hmatové vnímání osob
se zrakovým postižením

ZRUŠENO → 245§h[hmatové písmo]

kartografický obraz

kartografický obsah

- forma vyjádření → čáry, obrysy a tvary, stínování atd.
→ určeno pro vnímání **zrakem**
- statický obraz, dvojrozměrný

návěští LDR/06 = e nebo f

Příklad: mapy, atlasy, snímky dálkového průzkumu
(tištěné, rukopisné, na DVD-ROM, na mikrofilmu)

**ZRUŠENO → 245\$h[kartografický dokument]
[rukopis]
[elektronický zdroj]
[mikrodokument]**

kartografický taktilní obraz

kartografický obsah

- forma vyjádření → čáry, obrysy a tvary, stínování atd.
→ určeno pro vnímání **hmatem**
- statický obraz, dvojrozměrný

návěští LDR/06 = **e** nebo **f**

Příklad: mapy, atlasy vybavené znakovým systémem pro hmatové vnímání osob se zrakovým postižením (bez média)

ZRUŠENO → 245\$*h*[hmatové písmo]

kartografický pohyblivý obraz

kartografický obsah

- forma vyjádření → obrazy určené pro vnímání pohybu
→ 2D

návěští LDR/06 = e

Příklad: družicové snímky Země a jiných pohybujících se
nebeských těles
(na videokazetě, na filmu, na internetu)

ZRUŠENO → 245\$h[videozáznam]
[film]
[elektronický zdroj]

kartografická trojrozměrná forma

kartografický obsah

- forma vyjádření → prostorová – tři rozměry
→ určeno pro vnímání **zrakem**

návěští LDR/06 = e

Příklad: glóbusy, plastické mapy, reliéfní modely
(bez média)

ZRUŠENO → 245\$h[kartografický dokument]

kartografická taktilní trojrozměrná forma

kartografický obsah

- forma vyjádření → prostorová – tři rozměry
→ určeno pro vnímání **hmatem**

návěští LDR/06 = e

Příklad: glóbusy, plastické mapy atd. přizpůsobené pro hmatové vnímání osob se zrakovým postižením (bez média)

ZRUŠENO → 245šh[hmatové písmo]

kartografický datový soubor

kartografický obsah

- vyjádřený množinou digitálně kódovaných údajů určených ke zpracování na počítači

návěští LDR/06 = e

Příklad: databáze kartografických údajů na CD-ROM

ZRUŠENO → 245\$h[elektronický zdroj]

počítačový datový soubor

- obsah vyjádřený množinou digitálně kódovaných údajů určených ke zpracování na počítači

pomocí programového vybavení

číselná data → výpočty průměrů, korelací
environmentální data → vytváření modelů

NE číselná data v tabulkové podobě

návěští LDR/06 = **m**

Příklad: soubor číselných dat na DVD-ROM

ZRUŠENO → 245\$h[elektronický zdroj]

počítačový program

- obsah vyjádřený digitálně kódovanými instrukcemi určenými ke zpracování počítačem

návěští LDR/06 = m

Příklad: operační systém, aplikační software na CD-ROM

ZRUŠENO → 245\$h[elektronický zdroj]

Typ média – MARC 21/pole 337

pole 337

\$a Typ média – termín

\$b Typ média – kód

\$2 Zdroj (vždy hodnota **rdamedia**)

= řízený slovník (anglické termíny) a jim odpovídající kódy
(správce řízeného slovníku a kódovníku: Library of Congress)

česká katalogizační praxe

anglické termíny z řízeného slovníku LC – **překlad do češtiny**

české termíny → zápis do podpole 337\$a

RDA – Typ média

- obecný typ zařízení, které je potřebné pro zprostředkování obsahu zdroje (zobrazení, přehrání, spuštění atd.)
- atributy entity Provedení

MARC 21, pole 337 – není povinné pro minimální záznam
RDA, sekce 1, pravidlo 3.2
celkem 8 specifikovaných kategorií

viz http://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/typ-media_pole-337

RDA termíny		MARC kódy 337\$b	MARC kódy pro média 007/00
anglicky	česky (337\$a)		
audio	audio	s	s - zvukový záznam
computer	počítač	c	c - elektronický zdroj
microform	mikroforma	h	h - mikrodokument
microscopic	mikroskop	p	
projected	projekce	g	g - projekční grafika m - film
stereographic	stereograf	e	
unmediated	bez média	n	t - text k - neprojekční grafika
video	video	v	v - videozáznam
other	jiný	x	z - nespecifikován
unspecified	nespecifikován	z	z - nespecifikován

RDA – Typ média

Typ obsahu < --- > bez média

- text (např. tištěná kniha)
- zápis hudby (např. hudebnina)
- kartografický obraz (např. mapa)
- kartografická trojrozměrná forma (např. glóbus)
- trojrozměrná forma (např. socha)
- statický obraz (např. pohlednice)

+ všechny výše uvedené v taktilní podobě, tj. určené pro hmatové vnímání osob se zrakovým postižením

Typ nosiče – MARC 21/pole 338

pole 338 – **povinné pro MZ**

\$a Typ nosiče – termín

\$b Typ nosiče – kód

\$2 Zdroj (vždy hodnota **rdacARRIER**)

= řízený slovník (anglické termíny) a jim odpovídající kódy
(správce řízeného slovníku a kódovníku: Library of Congress)

česká katalogizační praxe

anglické termíny z řízeného slovníku LC – **překlad do češtiny**

české termíny → zápis do podpole 338\$a

RDA – Typ nosiče

- formát paměťového média a jeho nosiče v kombinaci s typem zařízení, které je potřebné pro zprostředkování obsahu zdroje (zobrazení, přehrání, spuštění atd.)
- atributy entity Provedení

MARC 21, pole 338
RDA, sekce 1, pravidlo 3.3
celkem 48 kategorií, 9 tabulek

viz <http://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/typ-nosice-pole338-1>

RDA – Typ nosiče – termíny

nosiče podle typů médií (výběr):

- audio → audiodisk, audiokazeta, audiocívka...
- počítač → počítačový disk, online zdroj...
- mikroforma → mikroštitěk, mikrofiš, mikrokarta...
- mikroskop → mikroskopický diapozitiv
- projekce → filmová cívka, diafilm, průsvitka, diapozitiv...
- stereograf → stereokarta, stereokotouček
- bez média → svazek, list, karta, svitek, objekt
- video → videokazeta, videodisk...

Rozsah a speciální dokumenty

Oblast údajů fyzického popisu

pole 300\$a – rozsah – **povinné pro MZ**

rozsah ← --- → typ nosiče
pole 300\$a ← --- → pole 338

CO ZAPISOVAT DO ÚDAJŮ O ROZSAHU?

RDA – rozsah (pravidlo 3.4)

- počet a typ jednotek a/nebo podjednotek tvořících zdroj
- **jednotka rozsahu** – fyzická nebo logická složka zdroje
- **podjednotka rozsahu** – fyzické nebo logické členění jednotky

Příklad: 300 \$a250 stran

300 \$a1 svazek

300 \$a1 online zdroj (250 stran)

RDA – rozsah (pravidla 3.4.2 až 3.4.6)

- **kartografické** zdroje (RDA, pravidlo 3.4.2)
- **hudebniny** (RDA, pravidlo 3.4.3)
- **grafika** (RDA, pravidlo 3.4.4)
- **text** (RDA, pravidlo 3.4.5)
- **objekty** (RDA, pravidlo 3.4.6)

výrazy odpovídají termínům fyzického popisu
používaným v AACR2R

RDA – rozsah (pravidlo 3.4.1.3)

elektronické zdroje
zvukové záznamy
videozáznamy

typ jednotky = termín ze seznamu pro **Typ nosiče**

ALTERNATIVNÍ pravidlo

- **možno použít běžně používané termíny**

→ **národní interpretace**

RDA – rozsah (pravidlo 3.4.1.3)

národní interpretace

Při popisu **elektronických zdrojů, videozáznamů a zvukových záznamů** se jako typ jednotky rozsahu použije obvyklá terminologie, např.

- CD-ROM
- DVD-ROM
- disketa
- USB flash disk
- DVD video
- Blu-ray Disc
- DVD audio
- DualDisc
- CD audio
- gramofonová deska

Pokud obvyklá terminologie neexistuje, použije se termín ze seznamu termínů pro Typ nosiče (např. videokazeta, audiokazeta). Výrazy typu CD-ROM, DVD-ROM, CD audio atd. se vždy použijí v jednotném čísle, např. 2 CD-ROM, 4 CD audio.

Prameny popisu pro speciální dokumenty

AACR2R

- v rámci jednotlivých kapitol podle druhu dokumentu
kartografické dokumenty (3), hudebniny (5), zvukové záznamy (6), videozáznamy a filmy (7), grafické dokumenty (8), elektronické zdroje (9), trojrozměrné dokumenty (10), mikrodokumenty (11)
- hlavní a předepsané prameny popisu

RDA

- společná pravidla
- **preferovaný** pramen popisu

RDA – prameny popisu (pravidlo 2.2.2)

preferovaný pramen popisu

- **celý zdroj** (= pramen tvořící část zdroje samotného)
za část zdroje samotného se považuje
 - paměťové médium (např. papír, pásek, film)
 - kryt, pouzdro, které je nedílnou součástí zdroje
(např. kazeta, kartridž)
- zápis údajů bez použití hranatých závorek []

pokud se údaj převezme z pramene, který není součástí
zdroje samotného → [převzatý údaj]
(RDA, sekce 1, pravidlo 2.2.4)

RDA – prameny popisu (pravidlo 2.2.2)

1. **zdroje obsahující jednu nebo více stran, listů nebo karet nebo jejich obrazy** (pravidlo 2.2.2.2)
2. **zdroje obsahující pohyblivé obrazy** (pravidlo 2.2.2.3)
3. **jiné zdroje** (pravidlo 2.2.2.4)

preferovaný pramen popisu

→ záleží na **obsahu** zdroje, nikoli na druhu dokumentu

RDA – prameny popisu (pravidlo 2.2.2.2)

1. zdroje obsahující jednu nebo více stran, listů nebo karet
(např. kniha, číslo časopisu, plakát, mapové listy, sada učebních karet) **nebo jejich obrazy**

(např. reprodukce hudebniny na mikrofilmu, text v PDF, reprodukce sady mapových listů na mikrofiši, fotografie v JPG)

preferovaný pramen popisu

→ titulní stránka, titulní list nebo titulní karta
nebo jejich **obrazy**

zdroj **bez titulní** stránky, listu nebo karty (pravidlo 2.2.2.2)

další preferovaný pramen popisu (v uvedeném pořadí)

- obálka (nebo její obraz)
- hlavička (nebo její obraz)
- rub titulní stránky (nebo její obraz)
- tiráž (nebo její obraz)

název není uveden na žádném výše uvedeném pramenu

- jiný pramen tvořící část zdroje samotného
- přednost → pramen s formálně uvedenými informacemi

RDA – prameny popisu (pravidlo 2.2.2.2)

ALTERNATIVNÍ pravidlo

namísto **obrazu** titulní stránky, listu nebo titulní karty
preferovaný pramen popisu = **okem čitelný štítek s názvem**

(štítek musí být trvale vytištěný na zdroji
nebo trvale k němu připevněný)

→ **národní interpretace**

RDA – prameny popisu (pravidlo 2.2.2.2)

národní interpretace

Preferovaným pramenem popisu u elektronických zdrojů na fyzických nosičích, které obsahují **obrazy** jedné nebo více stran, listů nebo karet (např. text v PDF), je štítek (label) **s názvem**, trvale vytištěný na zdroji nebo trvale k němu připevněný.

RDA – prameny popisu (pravidlo 2.2.2.3)

2. zdroje obsahující pohyblivé obrazy (např. filmová cívka, videodisk, videohra, video soubor MPEG)

preferovaný pramen popisu

→ titulní snímek/snímky

→ titulní obrazovka/obrazovky

ALE!

na titul. snímku/obrazovce pouze soupis jednotlivých názvů

pak **preferovaný** pramen popisu

→ jiný pramen tvořící část zdroje samotného
se **společným názvem**

zdroj **bez titulního** snímku nebo obrazovky (pravidlo 2.2.2.3)

zdroje na fyzických nosičích

další preferovaný pramen popisu (v uvedeném pořadí)

- štítek (label) trvale vytištěný na zdroji nebo trvale k němu připevněný
- pouzdro nebo doprovodný materiál (vydané se zdrojem)
- vnitřní pramen tvořící část zdroje samotného (např. menu)

název není uveden na žádném výše uvedeném pramenu

- jiný pramen tvořící část zdroje samotného
- přednost → pramen s formálně uvedenými informacemi

zdroj **bez titulního** snímku nebo obrazovky (pravidlo 2.2.2.3)

online zdroje

další preferovaný pramen popisu (v uvedeném pořadí)

- textový obsah zdroje
- vložená metadata v textové podobě obsahující název (např. video soubory MPEG)

název není uveden na žádném výše uvedeném pramenu

- jiný pramen tvořící část zdroje samotného
- přednost → pramen s formálně uvedenými informacemi

RDA – prameny popisu (pravidlo 2.2.2.4)

3. jiné zdroje než uvedené v 2.2.2.2 a 2.2.2.3

pokud na prameni popisu pouze soupis jednotlivých názvů
preferovaný pramen popisu

→ pramen tvořící část zdroje samotného, který
obsahuje **společný název**

RDA – prameny popisu (pravidlo 2.2.2.4)

hmotné zdroje (tangible resources)

preferovaný pramen popisu s názvem (v uvedeném pořadí)

- pramen s textem na samotném zdroji (např. diapozitiv) nebo štítek (label) trvale vytištěný na zdroji nebo trvale k němu připevněný (např. štítek na CD audio nebo na modelu)
- vnitřní pramen, např. titulní obrazovka s názvem v textové podobě
- pouzdro nebo doprovodný materiál (vydané se zdrojem)

název není uveden na žádném výše uvedeném pramenu

- jiný pramen tvořící část zdroje samotného
- přednost → pramen s formálně uvedenými informacemi

RDA – prameny popisu (pravidlo 2.2.2.4)

online zdroje

preferovaný pramen popisu s názvem (v uvedeném pořadí)

- textový obsah zdroje
- vložená metadata v textové podobě obsahující název (např. audio soubory MP3)

název není uveden na žádném výše uvedeném pramenu

- jiný pramen tvořící část zdroje samotného
- přednost → pramen s formálně uvedenými informacemi